

ОСОБЕНО МНЕНИЕ

на съдиите Владислав Славов, Благовест Пунев и Румен Ненков по конституционно дело № 13 от 2010 г.

Не сме съгласни с взетото решение за обявяване на противоконституционност на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) по следните пунктове на неговия диспозитив:

1. По т. 2 (чл. 10, ал. 2 и чл. 27, ал. 1 от ЗРАСРБ относно изрази “и английски”)От решението излиза, че нарушение по чл. 3 от Конституцията няма, но е допуснато такова по чл. 6, ал. 2 от Конституцията. Дори и хипотетично да се приеме, че оспорените разпоредби са адресирани към докторантите и кандидатите за академична длъжност, равенството пред закона не би било накърнено, защото от една страна знанието (в случая на английски език) не съответства на нито един от изчерпателно посочените в чл. 6, ал. 2, изр. 2 от Конституцията критерии, по които въвеждането на привилегии и ограничения е недопустимо, а от друга страна – такова изискване не би поставило в неравно правно положение участниците в конкурсите. В действителност обаче оспорените норми се тълкуват превратно като в решението се приема, че те създават изискване към кандидатите за знание на определен чужд език. Истината е, че техни адресати са висшите училища и научните организации, които провеждат конкурсите за придобиване на научна степен или академична длъжност “доцент” и “професор”. Знанието на английски език не е предпоставка за участие в конкурса, тъй като кандидатите не са задължени да представят необходимите писмени материали на друг език освен на български. Става дума за публикация в интернет страницата на организатора на конкурса, при което разноските за превода поначало биха били в негова тежест.Евентуалните финансови проблеми, които публикуването на определен чужд език на някои от конкурсните материали (рецензии, становища и автореферат), не се вменят в рамките на контрола за конституционност. Посоченото изискване не може да аргументира противоречие с Конституцията, по конкретно – с принципа на равенството, визиран от чл. 6, ал. 2, тъй като не създава условия за привилегии и неравно третиране на различните представители на академичната общност и по специално на тези, които ползват английски език, пред комуникиращите с извъннационалните научни среди на друг

език. То не би попречило с нищо на традиционното езиково общуване в отделните научни отрасли, което се е осъществявало досега без изрична правна регламентация. Въведеното изискване не само не е ограничаващо и дискриминационно, а открива за всички представители на академичната общност достъп до глобалния пазар на научни идеи. Глобализационните тенденции в съвременното общество се изразяват не само в свободното движение на хора и капитали, но и в обмен на знания и информация извън националните и регионалните граници. Основна роля като комуникационно средство за утвърждаване на посочената тенденция има световната мрежа на интернет, в която най-често използваният език е английският – обстоятелство, което е общоизвестно. Следователно оспорените норми са насочени към включване на българската академична общност в глобалния обмен на научна информация с оглед преодоляване на опасността от културен изолационизъм и провинциализъм, а дори и от посегателства върху интелектуалната собственост.

2. По т. 3 (чл. 12 от ЗРАСРБ)С взетото от мнозинството решение се обявява противоконституционност на разпоредба, въвеждаща по-високи изисквания към дисертационния труд, необходим за защита на научната степен “доктор на науките” под предлог, че ЗРАСРБ съдържа празнота като не предвижда никаква разлика в статуса на докторите на науките спрямо онези лица, които при по-леки условия придобиват по ниската степен “доктор” (научно-образователна). Няма да спорим по въпроса дали при извършването на една изключително интелектуална дейност “личното удовлетворение” от по-високото научно постижение е без значение. Считаме обаче, че от конституционна гледна точка не е задължително предимствата (ползите) за носителите на по-високата научна степен да бъдат изрично уредени единствено и само в ЗРАСРБ. Достатъчно е това да е сторено в други нормативни актове, а такова разграничение в правния статус наистина е налице. Например, Наредбата за структурата и организацията на работната заплата, която съставлява нормативен акт по прилагането на Кодекса на труда, а не на отменения Закон за научните степени и научните звания (ЗНСНЗ), в своя чл. 11 предвижда различен, по-висок размер на допълнителното месечно възнаграждение за носителите на степента „доктор на науките” по отношение на носителите на степента “доктор”. Такъв подход е използван от Народното събрание и Конституционния съд при определяне на съответни допълнителни месечни възнаграждения, като новата правна уредба не дава основание да бъде изоставен, тъй като в тази насока (относно материалното

стимулиране) не се отличава принципно от старата.Що се отнася до конкурсите за заемане на академичните длъжности “доцент” и “професор”, изпълнението на предписанията по чл. 26, ал. 1 и чл. 29, ал. 1 от ЗРАСРБ без съмнение дава възможност на съответното научно жури да преценява като по-високо научно постижение придобиването на степента “доктор на науките” от придобиването на степента “доктор”. В тази връзка трябва да се отбележи, че текстовете на чл. 12, ал. 2 и чл. 29, ал. 1 от ЗРАСРБ, относими съответно към изискванията за придобиване на научната степен “доктор на науките” и заемане на длъжността “професор”, разкриват определено сходство. Посоченият критерий обаче не може да бъде единствено решаващ за изхода от конкурса, защото несъмнено от значение са и редица други постижения и качества на кандидатите като например – други научноизследователски трудове, публикации, изобретения, научно-приложни разработки, натрупани педагогически опит и умения и т.н. Конституцията не изключва възприетия от законодателя подход за заемане на длъжността на основата на комплексната оценка по различни критерии.

3. По т. 4 (чл. 15, ал. 2 от ЗРАСРБ) Категоричното ни становище е, че разпоредбата на чл. 15, ал. 2 от ЗРАСРБ не е противоконституционна. Нейното основно предназначение е не да ограничава индивидуални права (в частност правото на труд на членовете на академичната общност), а да обезпечи изпълнението на ангажимента на държавата да създаде условия за свободно развитие на науката и образованието, произтичащ от чл. 23 на Конституцията. Не може да се очаква качествен научно-образователен процес, когато преподавателите и изследователите в едно висше училище или научна организация полагат труда си извън работното време по тяхното основно трудово правоотношение с друг работодател. За никаква здравословна, честна конкурентна среда не може да става и дума, ако едно и също хабилитирано лице, стимулирано от възможността за по-високи доходи, участва с името и заслугите си в акредитацията на няколко учебни заведения. При това доколко от оспорената разпоредба следва някакво стеснение на правата на отделна категория лица, то е напълно пропорционално на поставената цел, защото не изключва възможността за полагане на допълнителен труд от лицата от академичния състав – без ограничения за работа на хонорар като гост-преподаватели, както и по допълнителен трудов договор при същия работодател, а при друг работодател – само за заемане на втора, трета и т.н. научно-преподавателска академична длъжност. Обобщено казано, минималното

ограничение по чл. 15, ал. 2 от ЗРАСРБ е конституционно оправдано в светлината на чл. 23 от Конституцията, поради което е съвместимо с чл. 48 и чл. 6, ал. 2, изр. 1 от Конституцията. Аналогично е на много по-тежките несъвместимости, установени със закон за редица други правно регулирани професии – адвокати, нотариуси, държавни служители, военнослужещи и др. Обявяването на противоконституционност на оспорената разпоредба обуславя некачествено развитие на науката и некачествено образование в условията на конфликт на интереси и липса на реална конкуренция.

4. По т. 5 (чл. 18, ал. 2 от ЗРАСРБ) Мотивите на решението повече наподобяват съждения за нецелесъобразност отколкото са констатации за противоречие с Конституцията. Въведената привилегия е допустима, защото е извън критериите по чл. 6, ал. 2, изр. 2 от Конституцията, а в рамките на определените привилегирани групи няма неравно правно третиране. Не ни е ясно защо при преподаването на някои специфични науки качествата на преподавателите, най-вече нивото на научни познания, да не могат да се установят от други доказани в реалната практиката постижения, а не от защитената дисертация. Това е напълно оправдано в области с подчертано практическо-приложен, а не строго научно-теоретичен характер. При това съвсем разумно възможността е въведена само за по-ниската академична длъжност – “главен асистент”, а не за “доцент” и “професор”.

5. По т. 6 (чл. 26, ал. 1 и чл. 29, ал. 1, изр. 1 от ЗРАСРБ) Вярно е, че оспорените разпоредби не са адресирани само към кандидатите за длъжностите “доцент” и “професор” в смисъл, че им указват какви материали трябва да представят като условие да участват в конкурса. Техен адресат е и научното жури, от което се очаква извършването на комплексна оценка. Необходимостта от такава оценка се подразбира от съдържанието на чл. 26, ал. 1 от ЗРАСРБ и е посочена изрично в чл. 29, ал. 1 от ЗРАСРБ, макар че трябва да признаем, че редакциите съвсем не са прецизни. Създадената уредба обаче е в духа на предписанията по чл. 23 и чл. 53, ал. 4 и 6 от Конституцията и не се намира в конфликт с чл. 6 от Конституцията. Съгласни сме, че единните държавни изисквания трябва да бъдат уредени на законово ниво, но това ще бъде задача на законодателя след частично обявяване на противоконституционност на § 9, ал. 2 от ЗРАСРБ.

6. По т. 9 (чл. 34, ал. 6 от ЗРАСРБ относно думата “такси”) Възможно е оспорената разпоредба да бъде тълкувана конформно с конституцията – в смисъл, че имплицитно съдържа законодателната воля за установяване (въвеждане) на такса, която не съставлява публично държавно или общинско вземане, а законовата делегацията се отнася само до определянето на нейния размер от изпълнителната власт с правилника на Арбитражния съвет. От такава гледна точка противоконституционност не може да бъде констатирана с оглед и на предходната практика на КС по чл. 60, ал. 1 във връзка с чл. 84, т. 3 от Конституцията (вж. Решение № 10 от 26.06.2003 г. на КС на РБ по к.д № 12/2003 г.).

7. По т. 11 (§ 2 на ЗРАСРБ) ЗРАСРБ установява минималния стандарт по отношение състава на научното жури. Няма нищо противоконституционно в това да се даде възможност на висшите училища и научните организации да надхвърлят този стандарт. Разширеният състав на журито не прави условията за кандидатстване, респ. изискванията към кандидатите, по-тежки, а дава по-големи гаранции срещу субективизъм при оценяването. Затова липсват конституционни основания за придаване на различен статус на придобилите научна степен пред различни по брой на членовете научни журита. Въпрос на свободен избор и лична преценка на кандидатите е в кое училище или коя организация ще кандидатстват. При всяко положение оспорената разпоредба е в духа на утвърждаване на академичната автономия по чл. 53, ал. 4 от Конституцията.

8. По т. 13 (§ 7 на ЗРАСРБ) Оспорената разпоредба не противоречи на правната сигурност като основна характеристика на правовата държава по смисъла на чл. 4, ал. 1 от Конституцията. Нейната цел не е да ограничи придобити права след като по този въпрос с изричната разпоредба на § 5, ал. 2 на ЗРАСРБ е установено, че всички заварени индивидуални права, свързани с научните степени и научните звания, се запазват. Задачата на преходната разпоредба на § 7 от ЗРАСРБ е да приравни придобитите научни звания на членовете на академичния състав по отменения Закон за научните степени и научните звания на академичните длъжности по новия ЗРАСРБ. Това че званията “професор” и “доцент” по предходната уредба се отнасят до цялата страна, а не само до конкретно висше училище или научна организация, не обуславя противоконституционно накърняване на личния статус на придобилите тези звания по стария ред, а само отразява възприетата от законодателя цялостна

управленска концепция за подобряване на качеството на образованието, включваща и изискването академичните длъжности да се заемат само на основен трудов договор. При това прякото преминаване от едно научно-образователно заведение в друго, без провеждане на конкурс, е допустимо, само ако такова е предвидено в съответния правилник. Що се отнася до лицата, заварени като главни асистенти, без да притежават научна степен, по силата на § 5, ал. 2 и § 7, ал. 3, изр. 1 на ЗРАСРБ те запазват всички придобити от тях права, включително и правата по трудовото им правоотношение. Нещо повече, в техен интерес е предвидена възможността след придобиване на научната степен “доктор” да заемат новата длъжност “главен асистент” без конкурс.

В заключение е необходимо да се констатира, че в позицията на мнозинството, подкрепило обявяването на противоконституционност на посочените в това особено мнение разпоредби, преценката за конституционност се смесва със съображения за политическа целесъобразност. Така конституционната юрисдикция е заела активистка позиция, излизайки извън рамките на юридическия дискурс и навлизайки в чуждата за конституционното правосъдие територия на оценка на целесъобразността и ефективността на управленската концепция за развитие на академичната общност. Тази оценка е в компетентността на политиците и преди всичко на парламентарната опозиция, която логично е и вносител на искането, но не и на Конституционния съд. Последният, вместо да изразява субективно несъгласие с възприетата от законодателя концепция, което неизбежно създава съмнения за пристрастие (например, с небалансираното и избирателното интерпретиране на принципите на академичната автономия и държавния контрол върху развитието на науката и образованието), би трябвало да упражни правомощието си за контрол само на основата на конституционно защитени ценности, в интерес на положителната промяна, а не на запазването на неприемливото статукво.

Съдии: Владислав Славов,
Благовест Пунев,
Румен Ненков